

a
r
a
ara.cat

DIMECRES
9 DE NOVEMBRE DEL 2016
NÚMERO 2156

DIARI EUROPEU
DE L'ANY

**DOSSIER
ESPECIAL**

Donem els resultats
actualitzats, en fem
la crònica i analitzem
les eleccions nord-
americanes en
10 pàgines

AMB ARTICLES DE:

ESTHER
VERA

ANTONI
BASSAS

CARME
COLOMINA

NÚRIA
FERRAGUTCASAS

JAUME
MASDEU

IGNASI
ARAGAY

GIR HISTÒRIC ALS EUA



Terratrèmol TRUMP

ANGELA WEISS / AFP

☆☆☆☆ 2016 EUA

Dossier



Trump, a un pas de la Casa Blanca

El republicà fa saltar la sorpresa i ja acaricia el poder després de derrotar Clinton en estats decisius



NÚRIA FERRAGUTCASAS
ENVIAT ESPECIAL
WASHINGTON

Donald Trump era, aquest matí a primera hora, a un pas de la Casa Blanca. Si, finalment com tot apuntava, el candidat republicà guanya, podria provocar un nou terratrèmol polític mundial, semblant al que va causar el triomf de Brexit al Regne Unit el juny passat. Alguns mercats mundials ja obrien avui en números vermells per la incertesa d'una presidència de Donald Trump.

Aquest resultat constata que als Estats Units, com a l'altra banda de l'Atlàntic, hi ha també un alt sentiment contra les elits polítiques i econòmiques. El magnat de la immobiliària novaiorquesa i estrella d'un *reality show* va saber llegir aquest estat d'ànim d'una majoria dels seus conciutadans i es va presentar com l'antipolític amb experiència empresarial capaç de solucionar els problemes del país.

Hillary Clinton, la primera dona amb opcions reals de convertir-se

en presidenta de la primera potència mundial, esperava aquesta matí els resultats finals abans de concedir la seva derrota. Les victòries de Trump a Ohio i, sobretot, a Wisconsin, un feu demòcrata, van complicar molt el seu camí cap al Despatx Oval. Tot i que el seu triomf era encara possible, necessitava un miracle: guanyar Michigan, Pennsilvània, Nou Hampshire, els quatre vots electorals de Maine i un de Nebraska (aquests dos estats reparteixen els vots electorals al Col·legi Electoral, l'òrgan que elegix el president).

Les cares eren llargs al Centre de Convencions de Javits a Nova York, on Clinton esperava cantar victòria. Esperava, sota un sostre de vidre, convertir-se en la dona que trenca aquest sostre invisible de les dones en la política nord-americana. Tot apuntava que, després de 44 presidents homes, no serà possible.

La nit va ser llarga i d'infart. Donald Trump tenia millors xifres de les esperades –en els sondejos– en bona part dels estats clau gràcies a una bona participació a les seves zones rurals. Des de l'inici de l'escruti-

ni, Florida va concentrar l'atenció de tots els mitjans, ja que una derrota de Donald Trump en aquest estat clau el deixava gairebé fora de combat. Mentre el dos candidats seguien freqüent a freqüent, es van assignar els primers estats de la nit als dos candidats i els estats de l'Oest Mitjà del país, l'anomenat cinturó industrial, van començar el seu escrutini.

Ohio, la gran victòria

Trump esperava fer-hi saltar la sorpresa per guanyar. Estats com Ohio, Pennsilvània, Wisconsin i Michigan tenen una demografia, amb una població blanca de més del 80%, que afavoria el republicà. En el tancament d'aquesta edició, va aconseguir guanyar a Wisconsin i Ohio. Aquest últim era essencial, ja que cap president republicà ha guanyat sense aquest estat.

El candidat republicà hi va aconseguir molts vots dels anomenats demòcrates de Reagan, els que van decidir votar pel president republicà als anys 80. De fet, aquest electorat, homes blancs de classe treballadora i sense estudis superiors, ha

Elecció
La virulenta
campanya
ha constatat
que el país
està molt
polaritzat

Frustració
La recuperació
econòmica
desigual
explica, en
part, el rebuig
a les elits

sigut la base del fenomen Trump.

El seu missatge proteccionista i la seva promesa de renegociar els pactes comercials per recuperar els llocs de treball industrials perduts en les últimes dècades per la globalització van calar en una bona part de l'electorat. Com també ho va fer la seva retòrica antiimmigració.

Les dues campanyes presidencials seguien els resultats des de Nova York, que, per un dia, va robar la capitalitat política a Washington. La batalla entre Trump i Clinton és la primera entre dos novaiorquesos des del 1944, quan el governador de Nova York, el republicà Thomas E. Dewey, va perdre contra el llavors president nord-americà, el demòcrata Franklin D. Roosevelt. El magnat de la immobiliària va néixer al barri novaiorques de Queens el 1941, mentre que l'ex primera dama, si bé nascuda a Chicago el 1940, va iniciar la seva carrera política en aquest estat el 2001, quan va guanyar un escaó al Senat.

Les enquestes a peu d'urna van mostrar el que la campanya ja havia revelat: una societat nord-americana-

48,2%

Contra tot pronòstic, el magnat novaiorquès Donald Trump s'ha plantat a les portes de la Casa Blanca capitalitzant el malestar del ciutadà mitjà, segons el percentatge de vot a les 7 del matí.

47,3%

La candidata republicana Hillary Clinton ha pagat cara la seva identificació amb l'establishment i la baixa popularitat. El somni d'una dona a la Casa Blanca s'allunya amb aquest resultat provisional.



na profundament dividida. Una majoria de l'electorat va mostrar la seva frustració amb les dues candidatures a la Casa Blanca. Trump era impopular per un 61% dels votants, mentre que Clinton ho era pel 54%.

D'altra banda, aquestes enquestes van exposar l'angoixa pel futur que hi ha al país. Tres de cada quatre votants van assegurar que la situació econòmica del país és pobre i que estan pitjor que fa quatre anys.

Si la majoria de votants de Trump eren essencialment homes, blancs, d'avançada d'edat i sense estudis, els de Clinton eren molt més diversos. La demòcrata no només repetia el grup d'electors del president Barack Obama (minories, dones solteres i joves) sinó que també hi va afegir dones conservadores blanques amb estudis superiors.

El vot hispà va créixer considerablement respecte a les eleccions de fa quatre anys. I, segons els sondejos a peu d'urna, Clinton va obtenir el 65% del suport d'aquesta comunitat, semblant al 71% aconseguit pel president Obama. Trump, amb un 27%, va igualar el mateix percentatge obtingut pel candidat presidencial de fa quatre anys, Mitt Romney.

La mobilització dels hispans va ajudar la demòcrata a guanyar estats clau com Nou Mèxic i Colorado. Però va ser suficient per donar la victòria a Clinton en estats com Florida. —

01. Els seguidors de Trump celebren a Manhattan la victòria del republicà als estats frontissa d'Ohio i Florida, que han canviat de mans.

CARLO ALLEGRI / REUTERS

02. Llàgrimes a la seu electoral de Hillary Clinton.

LUCY NICHOLSON / REUTERS

EL BITLLET

Tot el que no ens agrada de Trump

El masclisme orgullós, el racisme indissimulat, la mala educació, la cultura de la violència, les amistats perilloses (començant per Putin), el diner com a mesura de totes les coses, la demagògia contra l'immigrant, la barroeria permanent, el menyspreu d'Europa, el discurs de la por, el patriotisme xovinista, el menysteniment de la democràcia, l'autoritarisme explícit, l'antipolítica com a norma, la minimització del canvi climàtic, la manca absoluta d'autocrítica, l'estigmatització de l'islam, la incultura com a bandera, el culte a si mateix... Aquest és el perfil personal i ideològic de l'home que, a partir d'avui, serà el més poderós i influent del món.



IGNASI ARAGAY
DIRECTOR ADJUNT

I la por ha votat

Anàlisi



ESTHER VERA
DIRECTORA
DE L'ARA

Un país profundament dividit. Dos planetes. Dues escales de valors i mirades contraposades sobre el futur. Això és el que deixa aquesta nit electoral intensa i desconcertant. Donald Trump es perfila com el pròxim president dels Estats Units i això obre nombroses incògnites sobre el futur i la predictibilitat del comportament polític del país més influent de la Terra.

Drew Westen va escriure fa anys un interessant llibre titulat *The political brain*, en què assegurava que el cervell polític és un cervell emocional. Deia que el cervell registra el conflicte entre les dades i el desig i busca maneres d'evitar una emoció desagradable. La conclusió era que, com que no podem canviar el cervell, que és fruit de milions d'anys d'evolució, el que calia era canviar com dirigir-s'hi políticament. És el que ha fet Trump: convertir la ràbia en una reacció d'orgull per restablir el que considera la grandesa d'Amèrica.

La duresa de la crisi, la desindustrialització que ha empobrit grans zones del país, la decadència militar a ulls dels falcons i l'increment de les desigualtats han desembocat en una reacció antipolítica. Han sigut capitalitzats amb desimboltura.

Donald Trump ha aconseguit convertir la ràbia de molts en un vot a favor de la seva candidatura amb eslògans basats en la grandesa i la recuperació de l'orgull perdut. El que ens espera és un país més divi-

dit, més polaritzat i desconcertant en termes de política exterior, amb una aproximació a Rússia i un replegament comercial.

Trump ha construït la seva candidatura amb senyals contra l'establishment de Washington, però també contra els moderats del seu propi partit. Els republicans hauran ara d'assumir que la formació està fracturada i tenen un lideratge demagògic i antipolític.

Es cert que serà més fàcil dominant les cambres còmodament. Vénen anys de política molt conservadora als EUA. La renovació del Tribunal Suprem serà una de les mostres amb conseqüències més duradores i importants.

La pitjor cara dels EUA

Aquesta matinada hem vist la pitjor cara de la política americana. Un candidat que menysprea les dones, que amenaça els musulmans genèricament, que no creu en el canvi climàtic, que canvia d'opinió segons l'audiència que té al davant i menteix sense vergonya serà el president dels EUA.

La política nord-americana ha tingut grans moments d'inspiració per al món sencer: una constitució liberal pionera, la lluita contra l'esclavitud, la defensa de la meritocràcia, de la igualtat. Ha sigut un país inspirador per a un món millor. Avui mata el Somni Americà de molts europeus. També acaba amb el somni d'una dona a la Casa Blanca. Els votants nord-americans han preferit un home que menysprea les dones, que es comporta com un depredador sexual, a una dona amb experiència i l'autocontrol suficient per dirigir un país complex.

Déu beneeixi Amèrica, i a la resta, que ens empari. —



Donald Trump i la seva dona Melania dipositant el seu vot al col·legi electoral de Nova York. CARLO ALLEGRI / REUTERS



La batalla dels estats clau, decisiva

El triomf als estats frontissa de Florida, Ohio i Carolina del Nord és la clau de la sorpresa de Trump. Els republicans controlen també el poder legislatiu

ARA * BARCELONA

FLORIDA

Victòria de Trump a l'estat clau

Amb 29 electors, Florida podia decidir les eleccions. Si Trump perdria aquest estat, ja podia dir adéu a la presidència. La incertesa en aquest estat s'ha mantingut fins pràcticament al final, però finalment s'hi ha imposat Trump, que ha obtingut un 49,1% dels vots enfront dels 47,7 de Clinton. Els dos candidats han invertit molt de temps i energia en aquest estat, on quatre de cada deu votants no són blancs. Clinton ha atret les minories, però Trump ha convençut la majoria de l'electorat blanc. I no només els votants sense estudis superiors sinó també els votants amb formació superior. Era molt difícil fer prediccions sobre aquest estat: a les últimes eleccions s'hi va imposar Obama per molt poc, només un 50% dels vots enfront del 49,1% que va obtenir el republicà Romney.

VIRGÍNIA

Triomf de Clinton, 'in extremis'

Clinton, que s'ha imposat amb un 48,4% de vots enfront dels 46,3% de Clinton, estava força segura d'obtenir la majoria de vots de Virgínia. Entre el seu electorat, hi ha la població afroamericana, les dones amb educació superior i els llatins. A més, la candidata comptava amb l'ajuda del candidat a la vicepresidència, Tim Kaine, que, com a alcalde de Richmond, va aconseguir reduir la violència per armes de foc en aquesta ciutat en un 40%. Trump va fer campanya entre l'electorat rural i també entre els veterans de guerra i militars, que són bastants en aquest estat. Els dos candidats s'han disputat aquest estat fins a l'últim moment. Però finalment Trump no ha convençut la seva població, que el 2008 i el 2012 ja havia votat Obama.

OHIO

El que guanya aquí és president

Tradicionalment, qui guanya a Ohio guanya les eleccions presidencials. Des de l'any 1972 que ha sigut així i, per això, aquesta matinalada, quan s'ha donat per guanyador Donald Trump en aquest estat, el seu camí cap a la Casa Blanca s'ha aplanat de cop. Amb 18 delegats al Col·legi Electoral, una victòria a Ohio és bàsica per emportar-se la presidència. Obama va guanyar en aquest estat el 2008 i el 2012, en aquella ocasió per 3 punts. Amb un 80% de població blanca i una gran majoria de treballadors i classe mitjana, afectats especialment per la crisi, les enquestes donaven a Trump 5 punts d'avantatge just abans de les eleccions. Clinton hi va invertir totes les energies possibles, i divendres passat hi va fer un míting amb Jay Z i Beyoncé.

PENNSILVÀNIA

Per als demòcrates: triomf o humiliació

Aquest estat, amb una majoria de població de classe treballadora, havia votat demòcrates les sis eleccions anteriors. Clinton va intensificar la seva campanya a Filadèlfia i Pittsburgh, ja que per a ells assegurar una victòria a Pennsilvània, com també a Nou Hampshire, era una mena de cinturó de protecció. A Pennsilvània, amb 20 delegats al Col·legi Electoral, era clau mobilitzar la població afroamericana de Pittsburgh. Els últims dies de la campanya, la candidata demòcrata va anar diverses vegades a Filadèlfia i va comptar amb l'ajuda del vicepresident nord-americà, Joe Biden, que és originari d'allà. Aquest matí, però, l'estat encara ballava i Donald Trump se'l podia emportar, tota una gesta, ja que encapçalava -per molt poc- l'escrutini.

SENAT I CONGRÉS

Els republicans es fan forts a les cambres

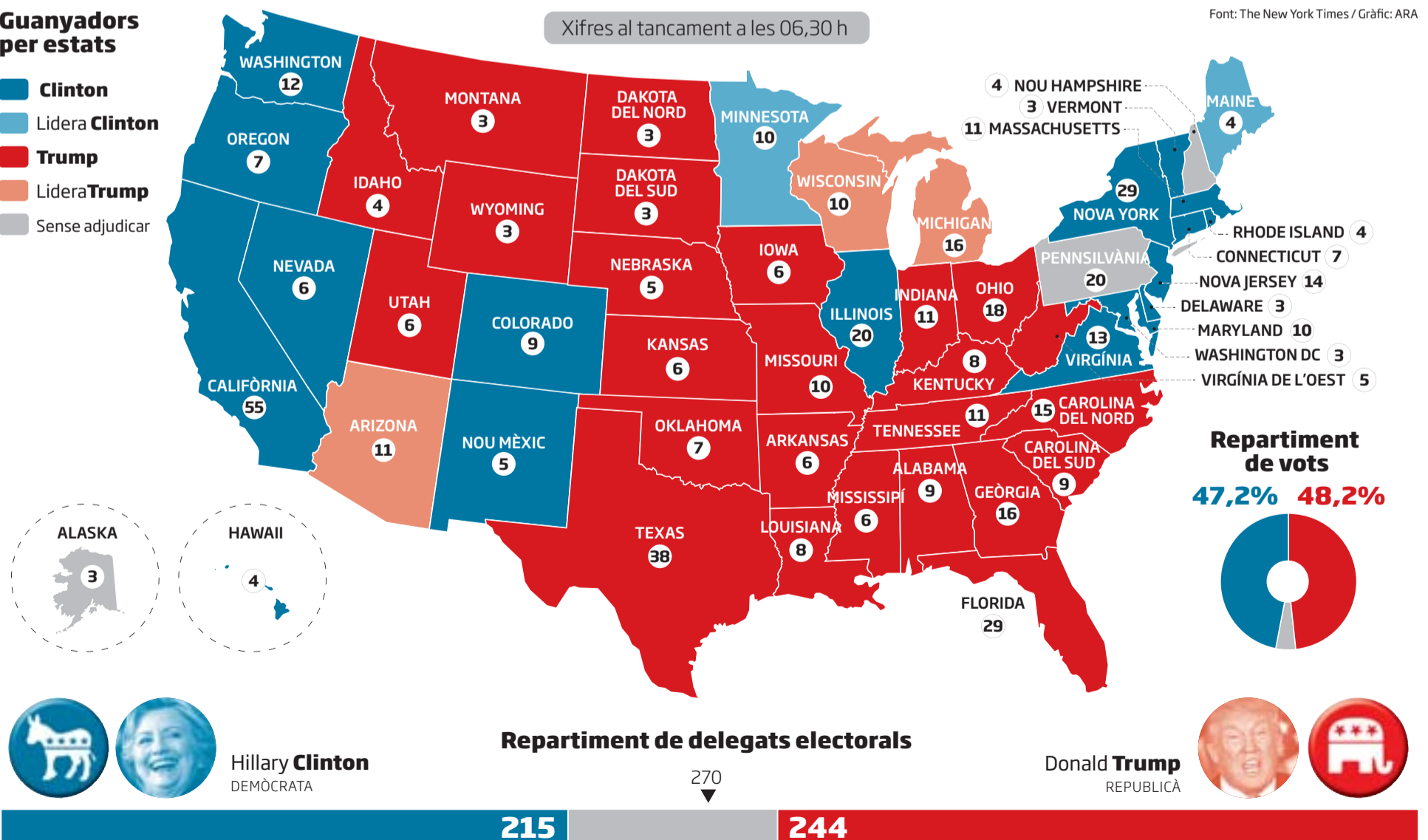
El Partit Republicà mantindrà el control del Congrés dels Estats Units, després de sis anys dominant el poder legislatiu. A més, s'ha decidit un terç dels membres del Senat, també sota control republicà, amb els resultats disponibles en tancar aquesta edició. El president Barack Obama va aconseguir el 2008 una històrica victòria quan els demòcrates van treure majoria al legislatiu, cosa que li va permetre avançar en la seva agenda. Però els demòcrates van perdre el poder a les cambres: al Congrés el 2011 i al Senat el 2015. Això els va donar l'oportunitat de bloquejar l'acció de govern i fins i tot paraitzar l'administració. El senador republicà Marco Rubio, rival de Trump a les primàries, va ser elegit a Florida.

Guanyadors per estats

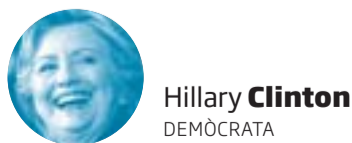
- Clinton
- Lidera Clinton
- Trump
- Lidera Trump
- Sense adjudicar

Xifres al tancament a les 06,30 h

Font: The New York Times / Gràfic: ARA



Repartiment de delegats electorals



215

244

270



Cares llargues dels partidaris de Hillary Clinton al centre de convencions de Manhattan on els demòcrates seguien els resultats. AARON P. BERNSTEIN / GETTY

De l'esperança a la desesperació demòcrata

A mesura que avançava la nit la inquietud va assaltar els seguidors de Hillary Clinton



JAUME MASDEU
NOVA YORK

La multitud arribava en massa i amb un punt de confiança al Centre de Convencions Javits, on Hillary Clinton tenia instal·lat l'equip de seguiment de la nit electoral. Una llarga fila humana que serpentejava ben ordenada pel 40th Street de Manhattan, i que se sotmetia pacient als estrictes controls de seguretat.

Les cares del moment eren expectants, il·lusionades per la possibilitat d'una victòria que els portava allà amb l'esperança de poder-la celebrar, però encara sense dades per saber si hi hauria festa. I les primeres dades que van arribar van semblar inquietud entre les files demòcrates. Trump aconseguia millors resultats dels esperats. *The New York Times*, que porta tota la campanya donant moltes opcions de victòria a Clinton, reduïa i reduïa aquest avantatge fins a pronosticar el *sorpasso*.

A la sala central del centre de convencions, plena a vessar, tot hom esperava inquiet. Una sala amb la gran H de Hillary president, multitud de banderes nord-ameri-

cans al fons, un mapa dels Estats Units a terra, i un sostre de vidre. Buscada o no, la simbologia de la famosa frase de Clinton sobre trencar el sostre de vidre que bloqueja la progressió de les dones, no passava desapercibuda. Amb vidre o sense, molts dels assistents començaven a tenir la sensació que el sostre els podia caure a sobre.

Per animar la multitud, l'alcalde de Nova York, Bill Di Blasio, els va prometre que es faria història, que Clinton trencaria el famós sostre, perquè és la persona més lluitadora, més preparada i amb l'agenda més progressista. Aplaudiments per a l'alcalde de Nova York, i aplaudiments també quan es va anunciar que l'estat de Nova York queia del cantó demòcrata. Sense sorpreses: es donava per fet que els 29 vots d'aquest estat serien per a Clinton, però els congregats ho celebraven igualment com una victòria.

Els ànims cauen

En aquells moments, encara no havia començat la continuada sèrie de males notícies per als demòcrates. Però quan es va veure la progressió de Trump en estats clau, com Florida, Carolina del Nord i Ohio, la inquietud es va convertir en patiment

Desconcert
"A veure si és que hem anat a la festa equivocada", deia un periodista

Crit
La cantant Katy Perry demanava als electors de la costa oest que votessin

obert. "A veure si és que hem anat a la festa equivocada", era el comentari d'aquells moments a la sala de premsa d'un periodista que es penedia d'haver elegit passar la nit electoral a la seu demòcrata, en comptes d'anar, només a dos quilòmetres de distància, a l'hotel on Trump havia reunit els seus.

Cares llargues

Cares cada cop més llargues entre els seguidors de Hillary Clinton amb una successió d'oradors que, fent el cor fort, intentaven animar la multitud. Ho feia el governador de Nova York, Mario Cuomo, però ja havia baixat el to. Si dues hores abans, l'alcalde Di Blasio parlava de fer història, el governador es va limitar a "creure" que Clinton acabaria guanyant.

En el que ja semblava un crit de desesperació, la cantant Katy Perry va sortir a la tribuna per reclamar als ciutadans de la costa oest, on per la diferència horària els col·legis encara estaven oberts, que anessin a votar. També hi va aparèixer Khirz Khan, el pare d'un soldat nord-americà mort en combat i condecorat, un musulmà que ha fet campanya activa entre els demòcrates. Va tenir un gran prota-

gonisme en la convenció del juliol, especialment després que Trump el criticqués.

El vot llatí pot haver augmentat, però el repartiment per estats li ha restat eficàcia. Que pugi a Califòrnia, estat tradicionalment demòcrata i on la batalla ja està guanyada, no aporta més vots i, en canvi, en d'altres estats decisius hi ha poca presència hispana. El que sí que sembla que s'ha produït és una rebel·lió del treballador blanc, l'electorat més cuidat per Donald Trump, i que l'ha votat amb proporcions superiors a les esperades. És la víctima de la globalització, de la deslocalització d'empreses, i ha trobat en Donald Trump el seu heroi.

A mesura que passava la nit, els analistes de sondejos intentaven justificar la diferència amb els pronòstics que havien mantingut al llarg de la campanya, pràcticament sempre col·locant Clinton al capdavant. És cert que la majoria d'analistes sempre apuntava que dins del marge estadístic que presentaven les enquestes hi havia un camí per a la victòria de Trump, però un marge estret, que l'obligava a guanyar en molts estats on els pronòstics el situaven lleugerament darrere de Clinton. —



L'ANÀLISI

L'home que podria disparar a algú a la Cinquena Avinguda i guanyar la presidència



ANTONI BASSAS
PERIODISTA

A dos quarts de cinc de la matinada, Ohio va caure del cantó de Trump. A aquella hora ja feina estona que també queien el mercat de futurs i el dòlar. El pes mexicà desapareixia engolida per un forat negre i l'única cosa que pujava era l'or. Florida penjava d'un fil. A la xarxa quedaven poques forces per als acudits: "El que construirà un mur no serà Mèxic sinó Canadà" i "Aquesta nit Obama tornarà a fumar". Dana Milbank, el periodista del *Washington Post* que va anar a un restaurant a menjar-se la seva columna en què deia que Trump no guanyaria les primàries, escrivia a Twitter que la pitjor part de la nit estava sent calmar la seva filla de dotze anys, a qui havia dit que passés el que passés a ella no li passaria res. Un quart d'hora més tard, el *New York Times* donava a Trump el 91% de possibilitats de guanyar les eleccions i la FOX anunciava la victòria de Trump a Carolina del Nord.

En el silenci de la matinada a Barcelona, en aquella hora en què la realitat es percep nítida i despullada de qualsevol inclinació personal, un pensa en per què hauria de guanyar una candidata que ja va ser derrotada el 2008 per un desconegut sense cap pedigrí, una candidata que vuit anys més tard no ha sabut portar tots els seus a les urnes. I comença a preguntar-se per què no podia gua-



nyar Trump. "Per culpa de l'FBI!", contesta Mía Farrow a Twitter, però sona a ploricó per l'àrbitre. Si tota la vida hem explicat que als EUA són més importants els candidats que els partits, què tindria d'estrany que guanyés algú que va derrotar 16 candidats republicans a les primàries com si fossin col·legials, es va enfrontar al Partit Republicà i va insultar veterans, hispans i la presentadora estrella de la FOX, Megan Ke-

lly. Al cap i a la fi, Trump va escriure un llibre sobre l'èxit en què deia: "Busca tenir impuls, mira't victoriós a tu mateix, concentra't en la solució i no en el problema, no et rendeixis mai, sigues exitós i seràs feliç". Les cinc de la matinada: Trump guanya a Florida.

Està guanyant la minoria blanca. D'acord amb la descripció que n'hem fet, estan guanyant els derrotats per la desigualtat, la ignorància

Un cartell de cartró de Hillary cau a terra al costat d'un de Trump somrient.

JASON LEE / REUTERS

i el fanatisme. Els que no tenen ni educació ni diners. Està guanyant el candidat de qui el papa Francesc va dir que no era cristià, de qui els semiòlegs van dir que era el candidat de la postveritat, el candidat marca: ja tenia corbates, matalassos, hotels, rellotges i ara tindrà la Casa Blanca. El món el revés: el multimilionari del club de l'1% ha recollit la ràbia i l'odi contra l'establishment magníficament representat per Hillary Clinton, i ho ha fet aplicant l'abecé del xou televisiu: si el presentador s'ho passa bé, la gent s'ho passarà bé. I Trump s'ho passava molt bé al seu concurs *The Apprentice* dient allò d'"Estàs acomiadat". Dos quarts de sis de la matinada, Trump guanya a Florida.

Una mirada enrere

O sigui que nit històrica. Però no com la del 2008: aquella nit en què *The New York Times* va proclamar a portada que havien caigut les barres racials. Vuit anys més tard, les barreres socials i racials són més altes, i més que ho seran si els americans han escollit un constructor de murs perquè els governi. Tres quarts de sis, la pàgina web d'immigració de Canadà ha caigut víctima del col·lapse.

Obama pensarà mil vegades en aquella nit del 2011 en què va ridiculitzar llargament Donald Trump al sopar de corresponsals. I els corresponsals pensaran mil vegades per què no han sabut veure venir el que Trump va anunciar abans-d'ahir: "Serà un Brèxit, plus, plus, plus". "Estan acomiadats".

El vot emocional



CARME COLOMINA
PERIODISTA

Els EUA han votat anti-Hillary, anti-Obama, contra el poder de Washington, contra la voluntat dels republicans tradicionals que havien anat desertant de la campanya de Trump, contra els mitjans de comunicació que els últims mesos s'han posicionat clarament en favor de Clinton, contra Hollywood, contra tots aquells que van subestimar algú que parla bàsicament amb monosíl·labs i s'ha ofert com l'alternativa a l'establishment. És el càstig a tots els que els diuen què han de pensar. Aquell missatge d'unitat que va portar Obama al poder ha quedat enterrat de la manera més cruel. Aquella idea de superació de les fractures racials, dels colors polítics, de les desigual-

tats va quedar desdibuixada per la realitat, per moltes de les impossibilitats de l'administració Obama. Una nit molt llarga, de frec a frec electoral, retrata perfectament aquesta divisió. El silenci entre els seguidors de Clinton era un crit a la incredulitat amb l'esperança que tot es decidirà, finalment, per un parell de punts de diferència.

Les urnes diuen que ha arribat el temps del replegament. El nou gran marc mental dels nord-americans avui és "Amèrica primer" –amb el seu ressò a l'extrema dreta europea–. Els EUA són un país esgotat pel cost de més d'una dècada implicats en dues guerres que no han guanyat i que han dessagnat les finances, les files militars i la voluntat intervencionista d'una societat més preocupada per la seva realitat més pròxima. Un 57% dels nord-americans pensen que el seu país hauria d'ocupar-se més dels seus propis problemes –diu



Un seguidor de Trump celebrant els resultats a la seu electoral del candidat republicà. JONATHAN ERNST / REUTERS

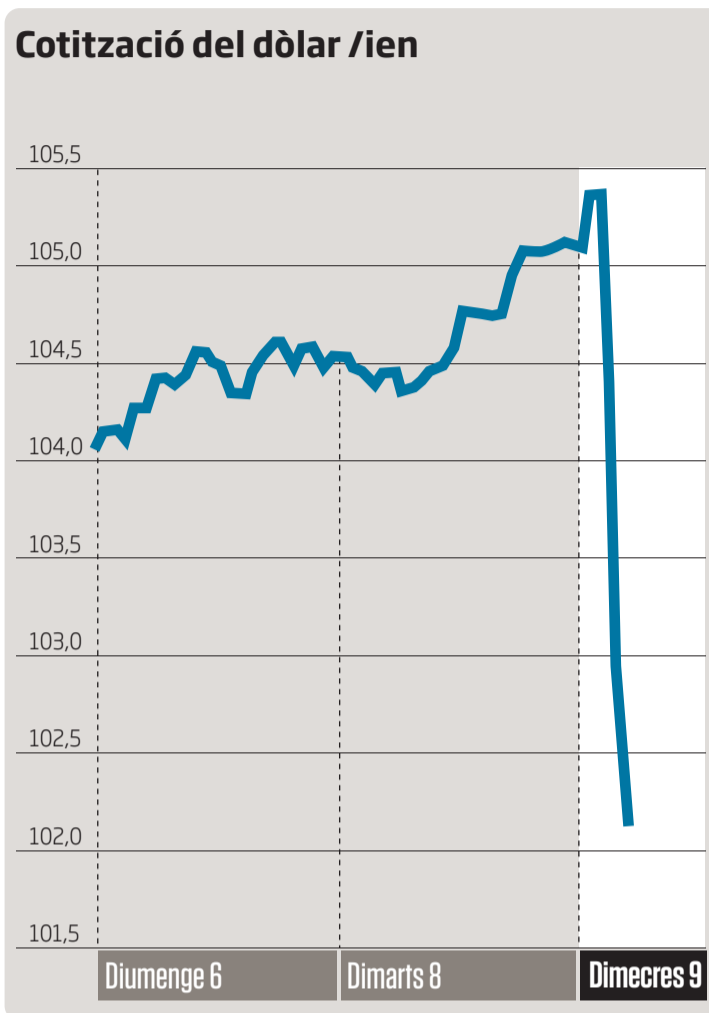
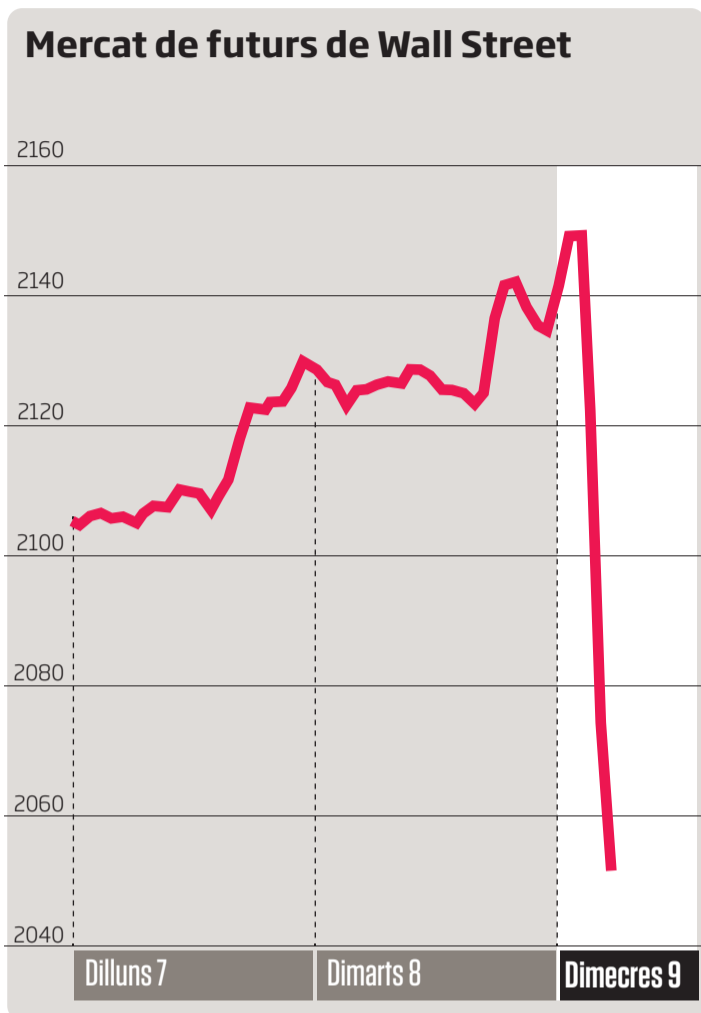
una enquesta del Pew Research Center–. Un 81% dels votants de Trump estan convençuts que la vida als EUA és molt pitjor avui que fa cinquanta anys i pràcticament la meitat dels nord-americans creuen que la vida de les pròximes generacions serà pitjor.

Una vegada més, el vot de protesta trenca les previsions. El vot dels que s'han mobilitzat perquè han cregut (probablement falsament) que, aquesta vegada, hi havia una oferta diferent: la possibilitat de desafiar les classes dirigents –encara que fos a través d'un magnat novaiorquè, amant dels *realities* i els casinos–. Però la realitat és que els EUA, avui, són un país dividit disposat a votar en favor d'un president racista. El populisme ha triomfat a la casa gran. Una part de la societat nord-americana no havia paït la victòria del primer president afroamericà de la seva història. El vot emocional ha sigut un vot a la contra.



La corba econòmica de la jornada electoral als EUA

Dades a les 05,30h



Font: Investing.com/ Gràfic: ARA

Els mercats tremolen a mesura que Trump s'acosta a la Casa Blanca

Cauen el dòlar, el petroli i les borses, i pugen els valors refugi, com l'or

NATÀLIA VILA
BARCELONA

Despertadors, avisos de mòbil i missatges d'ordinador. Les alarmes de molts inversors han saltat de matinada a mesura que els resultats electorals als Estats Units han anat avançant i confirmant el terratrèmol Trump. La incertesa sobre un possible canvi radical en les polítiques econòmiques nord-americanes ha espantat els inversors d'arreu del món. Els mercats no volen incerteses i l'avantatge, de matinada, de Trump sobre Clinton ha provocat un moviment sísmic. Les projeccions dels principals mitjans de comunicació nord-americans ja han començat a tenir un efecte clar sobre els mercats, que temen que les polítiques econòmiques facin un gir de 180 graus amb l'arribada dels republicans a la Casa Blanca.

A mesura que el recompte ha anat avançant –al voltant de les 4 de la matinada–, el mercat de futurs de Wall Street s'ha desplomat (vegeu el gràfic) més de 500 punts, una caiguda que, en aquell moment de la nit, equivalia al 4%. El dòlar també ha caigut respecte al euro i respecte al

ien japonès –tal com es veu a la corba del segon gràfic, que correspon a les 5.30 h– i el peso mexicà ha arribat a baixar un 13% pocs minuts abans de les sis de la matinada.

La sacsejada als mercats s'ha notat de punta a punta del planeta, de manera global. A l'Àsia, el Nikkei japonès ha tingut la mateixa reacció: incertesa és sinònim de caigudes i aquest indicador també s'ha desplomat més d'un 4% de matinada. Per la seva banda, el preu del petroli també ha perdut més d'un 3% i el barril de Brent ha quedat al voltant dels 43 dòlars just abans que tanquessin el recompte d'alguns dels estats principals.

L'or, el valor refugi

Davant d'aquest escenari de dubtes, els inversors fugen cap als valors que tradicionalment són un refugi. El preu de l'or s'ha disparat a mesura que ha anat avançant el recompte. Els primers inversors s'hi han abocat tan bon punt l'escrutini s'ha començat a ajustar.

És un moviment comú que també es va produir durant el Brexit, la matinada del 24 de juny passat. Aleshores, però, la reacció de les borses va ser encara més acusada.

Sacsejada
El mercat de futurs de Wall Street es desploma 500 punts de cop

Precedent
Amb el Brexit, l'Íbex-35 va caure més d'un 12%, un rècord històric

Al tancament d'aquesta edició, la borsa espanyola encara no havia obert, però els analistes consultats consideren que la patada no serà ni de bon tros tan gran com la que va patir l'Íbex-35 amb la decisió del Regne Unit d'abandonar la Unió Europea. Aquell dia, el selectiu va caure més d'un 12%, la davallada més forta de la seva història.

Avui, en canvi, els experts són menys pessimistes. "Les principals firmes esperaven una caiguda del 10% a les borses si guanyava Trump", explica Joan Marc Ribes, fundador de Blackbird, que remarca: "Si això passa, el més important serà veure quina és la reacció de la Reserva Federal nord-americana". Els inversors especulen amb la possibilitat que aquest organisme aturi els seus plans i deixi per més endavant una eventual pujada dels tipus d'interès si l'impacte als mercats sobrepasa el previst.

"De moment, la caiguda és moderada –matisa Ribes– i possiblement l'Íbex tindrà una clatellada del voltant del 4% però després remuntarà", vaticina.

Una nit d'infart

01.00 h
Tanquen els primers col·legis electorals sense sorpreses.

02.00 h
Florida tanca les urnes, amb Clinton i Trump a molt poca distància. El guanyador canvia cada minut.

02.11 h
Clinton lidera els quatre estats clau de l'est: Florida, Carolina del Nord, Ohio i Nou Hampshire.

03.12 h
Trump comença a agafar avantatge a Florida i Ohio, i s'assegura la victòria a Texas, el segon estat amb més delegats. El republicà lidera la cursa amb 128 delegats, per 97 de Clinton. La cotització del peso mexicà cau un 8,5%.

03.20 h
Tots els estats clau, amb lleuger avantatge per a Trump. Comença a estendre's el pessimisme a la seu electoral demòcrata.

03.40 h
El *New York Times*, que donava pràcticament per feta la victòria de Clinton, dona ara el 53% de probabilitats per a Trump. La xifra s'anirà incrementant fins al final de la nit, quan se situa al 95%.

04.00 h
Les borses comencen a notar l'efecte Trump: els inversors es refugien en l'or i el peso mexicà registra la pitjor caiguda en 20 anys.

04.20 h
Resignació a la seu demòcrata. Hillary Clinton tuiteja: "Aquest equip es pot sentir orgullós de moltes coses. Passi el que passi aquesta nit, gràcies per tot".

04.25 h
Trump s'imposa a Ohio, un dels estats clau. Tradicionalment, el resultat en aquesta regió avança el guanyador final. El mercat de futurs cau 500 punts.

04.54 h
Florida cau del cantó de Trump. És l'estat més disputat.

05.00 h
Clinton avança Trump en delegats quan tanca Califòrnia, la regió amb més representants. El republicà, però, lidera els estats clau.

05.12 h
Trump guanya a Carolina del Nord. Calculava que si guanyava en aquest estat, Florida i Ohio, la victòria era a l'abast. Tot i això, no té el triomf assegurat: el 2012 Obama ja havia superat a aquesta hora els 270 delegats necessaris.

06.32 h
El republicà arriba als 244 delegats, a 26 de la victòria. Té la Casa Blanca a tocar, amb avantatge a la majoria d'estats clau.



Voluntaris esperant l'arribada de votants en un col·legi electoral a Fidalèlfia. DOMINICK REUTER / AFP

L'Amèrica fracturada

El futur líder nord-americà farà front a un país dividit, amb grans desigualtats racials i econòmiques

NÚRIA FERRAGUT CASAS
BARCELONA

Aquestes eleccions a la Casa Blanca han revelat el retrat d'una Amèrica fracturada, esquinçada en dos, i amb un contrast tan elevat que preocupa i entristeix els nord-americans. La divisió ha sigut una constant al llarg de la història d'aquest país, malgrat que, des de la seva fundació, va establir la Constitució amb l'objectiu de "formar una unió més perfecta". Els Estats Units no viuen avui un dels seus pitjors moments: ni hi ha perill d'una guerra civil ni viuen en un temps convuls com el de finals dels anys 60. Però la brutal i despietada campanya entre la candidata presidencial demòcrata, Hillary Clinton, i el candidat republicà, Donald Trump, constata que fan front a unes de les seves hores més baixes.

Les diferències racials, econòmiques, polítiques, socials i culturals s'han subratllat en els últims anys i han esquerdat el país: una Amèrica rural, blanca i conservadora, i una altra d'urbana, diversa i progressista. En aquest context enrarinat, el futur president haurà de buscar la manera de revertir una polarització que s'ha convertit en el gran mal de la societat nord-americana.

Fa vuit anys, el llavors senador d'Illinois Barack Obama va apel·lar a una "unió més perfecta"

en el seu famós discurs sobre la raça. "El tema racial és un tema que no ens podem permetre ignorar -va assegurar-. Tinc la ferma convicció [...] que treballant junts podem curar les nostres velles ferides racials". La seva elecció, mesos més tard, com a primer president afroamericà dels Estats Units, va produir un miratge de societat postracial que va desaparèixer, com una bufetada a la cara, amb les protestes racials de Ferguson. Aquell va ser el crit furiós d'una comunitat, l'afroamericana, que se sent marginada i tractada injustament. Totes les morts de negres que hi ha hagut en mans de la policia, revelades gràcies a les noves tecnologies i les xarxes socials, han mostrat que el país encara té molta feina a fer per enterrar els seus pecats del passat: l'esclavitud i la segregació racial.

Un país més divers

El duel virulent entre Trump i Clinton ha deteriorat aquestes ferides racials. La retòrica antiimmigrant, amb grans dosis racistes i xenòfobes, del magnat del sector immobiliari novaiorquès ha posat a prova la democràcia nord-americana. I ha evidenciat les frustracions d'una part de la població blanca. Com el moviment ultraconservador Tea Party, sorgit el 2010, el *trumpisme* és una reacció d'un bon nombre de ciutadans blancs i, en

Elecció
La virulent campanya ha constatat que el país està molt polaritzat

Frustració
La recuperació econòmica desigual explica, en part, el rebuig de les elits

molts casos, d'edat avançada, que veuen que estan perdent el seu predomini d'un país que està canviant molt de pressa. Anhelan una Amèrica, de valors socials conservadors i amb menys immigrants hispans, que ja no existeix.

Els Estats Units seran el 2040 un país en què la majoria seran les minories. I el nou president haurà de fer front a aquesta diversitat i a un sistema migratori trencat. Els actuals canvis demogràfics expliquen el rebuig que té cap als immigrants un sector de la societat nord-americana. Però aquesta oposició, inaudita en la terra d'immigrants per excel·lència, és conseqüència també de l'elevada angoixa econòmica que tenen. I és per aquest motiu que el discurs de la por de Trump, que culpa la immigració dels mals del país, ha tingut èxit en una bona part dels votants nord-americans.

Tanmateix, l'angoixa sobre el futur econòmic no és patrimoni dels blancs ni de les comunitats rurals o les industrials castigades per la globalització. La recessió econòmica del 2008, la més llarga des de la Gran Depressió dels anys 30, ha deixat un país més desigual i amb la sensació que el Somni Americà és només això, un somni. L'ascensor de mobilitat social ha deixat de funcionar per a molts.

L'economia nord-americana és la que va sortir millor de la crisi si es compara amb la d'altres països des-

envolupats. L'atur està per sota del 5%, malgrat un creixement dèbil. Durant la presidència d'Obama, s'han creat 15 milions de llocs de treball, però molts són precaris. És per això, que, tot i aquests èxits en el mercat laboral, el ciutadà comú no ha notat una gran millora. De fet, una gran part de la recuperació econòmica ha beneficiat les classes més adinerades.

Els sous s'han estancat i el salari mínim, després de descomptar la inflació, se situa als nivells de 1960. Milions de persones que treballen més de 40 hores setmanals malviuen en un país que ha vist com l'habitatge s'ha fet cada cop més car.

Aquesta situació econòmica ha creat una gran frustració entre els nord-americans que han mostrat una aversió cap a les elits econòmiques i polítiques, semblant a la d'altres llocs del món. I aquí hi ha l'èxit del missatge populista tant del senador de Vermont i rival de Clinton a les primàries demòcrates, Bernie Sanders, com de Donald Trump.

L'economia -un repartiment més equitatiu de la riquesa- i unes infraestructures del país que estan cada cop més perjudicades són el gran repte del futur inquilí de la Casa Blanca. I haurà d'atacar-lo enmig d'un món inestable. Per molt que ho hagi intentat, Obama deixarà en herència dues guerres: la de l'Afganistan i la que el país lliura, amb l'ajuda dels seus aliats, contra el grup jihadista Estat Islàmic.

Els nord-americans, que al gener diran adéu al president del *Yes we can*, van votar ahir dividits. Però la gran majoria comparteixen un mateix anheli: un nou líder que treballi per unir un país esquinçat i cansat de l'immobilisme polític. Si ho aconseguirà, encara s'ha de veure. —



Un món de maldecaps al Despatx Oval

El comandant en cap de l'exèrcit més poderós del món heretarà conflictes globals que exigeixen respostes ràpides. En assumir el càrrec el 20 de gener haurà de prendre decisions difícils

CRISTINA MAS * BARCELONA

01

Un Pròxim Orient en flames

L'IRAQ, SÍRIA I L'AFGANISTAN

El principal problema en política exterior per al nou inquilí de la Casa Blanca serà el Pròxim Orient. Després que Obama ordenés la retirada de les tropes nord-americanes de l'Iraq (un gest que li va valer el premi Nobel de la pau), els efectes de l'ocupació i el creixement de les tensions sectàries van desembocar en una situació de caos que amenaçava el govern de Bagdad, en qui els nord-americans confiaven per mantenir els seus interessos i l'estabilitat al país. Obama va impulsar una nova intervenció, en nom de la lluita contra l'Estat Islàmic, que eclipsa el problema de fons: que l'Iraq és, de fet, un estat fallit.

Més tard Washington va ampliar aquesta intervenció contra els jihadistes a la veïna Síria, un altre gest que amaga el problema central: la repressió massiva imposada pel règim de Baixar al-Assad (amb l'ajuda dels seus aliats russos i iranians) contra els sectors opositors a Síria. Les revoltes al món àrab han evidenciat que Occident treballava amb interlocutors equivocats.

El balanç de la lluita antiterrorista no és millor: com recordava dissabte a Barcelona el pensador Noam Chomsky, "fa 15 anys l'islamisme radical estava confinat en algunes zones tribals de la frontera entre l'Afganistan i el Pakistan i ara s'ha escampat per mig món".

02

Rússia i la Xina, la nova Guerra Freda

LA PUGNA PER LA INFLUÈNCIA

Poc després de ser elegit, Obama prometia una nova era de cooperació amb Rússia. Avui les relacions entre Washington i Moscou es mouen en un clima gèlid. Putin, que utilitza internament el gran nacionalisme rus com a baluard per afermar-se en el poder, s'ha desdit dels compromisos de desnuclearització i ha pres la iniciativa a Síria. Ucraïna i l'escut antimíssils a l'Europa de l'Est són altres focus de tensió. Putin no ha amagat les seves preferències per Trump.

La Xina suposa un altre desafiament econòmic i comercial per als Estats Units, sobretot en termes d'influència nord-americana al Pacífic Occidental. El pla de Pequín per convertir els illots del mar del sud de la Xina en bases aèries i navals amenaça directament algunes de les principals línies comercials marítimes del planeta. Tot sense oblidar les tensions amb Corea del Nord i la negociació dels tractats comercials del Pacífic.



02

03

La ciberguerra, la nova trinxera

CONFLICTES EN L'ERA DE LA INFORMACIÓ

"¿Sabeu que els Estats Units estan sent atacats? ¿Bombes a les nostres ciutats? Míssils? No. El cibertac que el mes passat va fer caure les nostres principals webs, com els últims atacs suposadament procedents de Rússia, són exemples d'una era de ciberviolència en el món d'avui". Ho advertia fa només uns dies a la CNN David Heyman, un informàtic que ha treballat per al departament de Seguretat Interior dels Estats Units. La ciberguerra és invisible i incruenta però pot causar greus problemes als governs, i a les empreses quan es tracta de secrets industrials i de propietat intel·lectual. La informació és una part vital de qualsevol conflicte, però la ciberguerra és molt més que la forma contemporània de l'espionatge: és una arma amb un alt poder de destrucció en un món hiperconnectat.

"Estem en l'era de la guerra de la informació. Amb la ciberguerra pots fer tancar una central elèctrica a Ucraïna, destruir centrifugadores d'urani a l'Iran i sabotejar unes eleccions manipulant-ne els resultats (perquè les dades són les que fan funcionar les centrals, les centrifugadores i el sistema electoral), així que el que tenim són bombes de la informació", afegeix.



04

04

El repte del canvi climàtic

CAL ATURAR EL RELLOTGE

Ha sigut un dels temes més polèmics de la campanya. Per ara 94 països han signat el compromís de mantenir l'escalfament global per sota d'un increment de dos graus respecte de l'era preindustrial. Uns 200 s'han implicat en l'Acord de París, que els Estats Units encara han de ratificar. Sembla que encara queda espai per a l'esperança d'evitar increments catastròfics del nivell del mar i un clima extrem. Els Estats Units són el segon productor mundial d'emissions de gasos d'efecte hivernacle després de la Xina, i la UE està en tercer lloc.

"El pròxim mandat té deures urgents -explica a *The Guardian* Cathleen Kelly, responsable de temes ambientals del Centre per al Progrés d'Amèrica-. Se'ns acaba el temps i és molt important que es prenguin les mesures perquè els Estats Units compleixin el compromís de París de reduir abans del 2020 les emissions entre un 26% i un 28% respecte dels nivells del 2005. Amèrica i el món necessiten un president que lideri un esforç intern i mundial per evitar que el canvi climàtic acabi sent una problema".

És un altre exemple, potser el més clar, de com el resultat d'aquestes eleccions serà determinant en el futur immediat del planeta, molt més enllà dels Estats Units i la seva influència.



05

05

65 milions de refugiats

RÈCORD DE DESPLAÇATS

Els Estats Units són en bona part responsables de les causes que expliquen els grans èxodes que han fet batre el rècord de desplaçats forçats al món (65 milions, segons l'ACNUR). Però el seu esforç d'acollida es queda molt curt: Washington ha de tramitar, per exemple, l'arribada de 10.000 sirians a finals d'aquest any. De la gestió de la crisi de refugiats en depenen també les relacions amb Europa i els països del Pròxim Orient. L'actual ofensiva per foragitar l'Estat Islàmic de la ciutat iraquiana de Mossul ja anuncia un altre desastre humanitari, en una regió que ja viu al límit de la seva capacitat.

Molt més a prop de la Casa Blanca hi ha l'altre focus de la crisi migratòria: l'Amèrica Central. Des de l'estiu del 2014 desenes de milers de dones i menors han intentat arribar als Estats Units per demanar asil. La majoria procedeixen d'Hondures, el Salvador i Guatemala, i fugen de la violència i la corrupció. La resposta de l'administració nord-americana ha sigut l'anomenada "estratègia de dissuasió", que inclou una agressiva campanya de comunicació als països d'origen, així com l'increment de les detencions i una col·laboració més estreta amb les autoritats mexicanes per blindar la frontera comuna. La immigració també ha sigut un dels temes que han dominat al campanya i serà sens dubte un dels grans dossiers calents a sobre la taula del Despatx Oval.



01



03



ANNA MOYÀ
BARCELONA

La jornada electoral d'ahir va posar fi a un any i mig de cursa presidencial que ha estat marcada per la tensa competència entre els dos principals candidats a ocupar la Casa Blanca: Hillary Clinton i Donald Trump. Poques campanyes en la història dels Estats Units han sigut tan cruentes i en poques ocasions els candidats s'han abocat tant al descrèdit del seu rival. Fem un repàs de sis dels moments clau de la campanya.

El xou de Trump

L'estiu del 2015 el magnat va postular-se enmig de la sorpresa "Quan Mèxic ens envia la seva gent, no ens envien els millors, ens envien els que porten problemes, drogues i crim, són violadors". Amb aquest discurs incendiari Donald Trump oficialitzava el juny del 2015 la seva candidatura a la presidència dels EUA pel Partit Republicà. Tot i que feia temps que flirtejava amb la idea, el món se'n feia creus i en un primer moment ningú donava gaires possibilitats al postulat del magnat immobiliari, habitual de la premsa rosa i que havia presentat el seu propi *reality show*.

La lluita pel partit

Els republicans contra Trump i un rival inesperat per a Hillary
Republicans i demòcrates van sotmetre l'elecció del seu candidat a votació popular entre l'1 de febrer i el 18 de juliol del 2016. Es van celebrar 53 eleccions arreu del país –entre caucus i primàries–. El senador de Vermont, Bernie Sanders, va ser la gran sorpresa del Partit Demòcrata, ja que va aconseguir un suport inesperat, sobretot dels votants més joves, que veien en les seves propostes socials una oportunitat de canvi, que feia trontollar la victòria de Hillary, que tothom donava per segura. Sanders no va guanyar, però va demostrar que un discurs progressista, gairebé socialista, pot omplir estadis als Estats Units i va forçar Clinton a adoptar algunes de les seves mesures més populars. Tot i les reticències de les elits del partit, Trump va encapçalar la cursa republicana en tot moment, i només el senador de Texas, Ted Cruz, que havia arrencat com a favorit, va disputar-li debilment la victòria.

Convencions decisives

A les files demòcrates, tots a l'una; a les republicanes, divisió
Després de les primàries, els candidats vencedors havien de validar el seu lideratge a les convencions nacionals dels respectius partits. Trump va ser escollit candidat amb el vot d'un 69,8% dels delegats republicans, enmig de la polèmica, ja que és el percentatge de suport més baix obtingut des del 1976 i el seu principal rival, Ted Cruz, va negar-se a demanar el vot per ell als seus seguidors. L'esdeveniment va ser notícia també pel discurs que hi va fer Melania Trump, dona del magnat, que era un plagi d'un de Michelle Oba-

La campanya més bruta: sorpreses, escàndols i injúries

Clinton i Trump han protagonitzat una de les curses presidencials més tenses de la història dels EUA



Donald Trump mirant de reüll Hillary Clinton mentre ella té la paraula, en el segon debat presidencial de la campanya, celebrat a Missouri. RICK WILKING / REUTERS

ma del 2008. A la Convenció Nacional Demòcrata, Bernie Sanders sí que va demanar el vot per Hillary Clinton, que va ser escollida candidata amb un 70% de suport, motiu pel qual els seus seguidors van escridassar-lo.

Escàndols sexuals

Comentaris masclistes i violència contra les dones

La cursa presidencial de Trump va patir la seva pitjor crisi quan a principis d'octubre va sortir a la llum un vídeo del 2005 en què comentava a un presentador de televisió: "Si ets una estrella [les dones] et deixen fer el que vulguis: agafar-les pel cony..." Unes declaracions que no van sorprendre les nord-americanes, que ja d'abans tenien una opinió desfavorable del magnat –un 74% el rebutjaven–. Trump va demanar perdó dient que es tractava d'una "conversa de vestidor" però no va evitar les veus dins el partit que demanaven que es retirés. A això, s'hi sumen una desena de dones que l'han acusat d'agressió sexual els últims mesos.

Reapareixen els correus

A onze dies de les eleccions, un trasbals per a Hillary Clinton

Ja en la recta final de la campanya, a finals d'octubre, quan les enquestes donaven una victòria a la candidata demòcrata per més de cinc punts, la reobertura de la investigació del servidor privat que Hillary va fer servir quan era secretària d'Estat va fer trontollar les eleccions. L'FBI va anunciar que havia descobert noves proves. El cas, que es va tornar a tancar aquesta setmana, és un dels principals arguments dels detractors de Hillary, que l'acusen de ser poc transparent i de ser la veu dels interessos de l'establishment.

Tres tensos cara a cara

L'atac personal com a argument als debats electorals

Un cop escollits candidats, Hillary i Trump van enfrontar-se en tres debats televisius. El primer va batre rècords d'audiència. Va ser una trobada aspra, que va guanyar Clinton, i Trump no va saber perdre –el candidat republicà va criticar el moderador i es va queixar del micròfon–. Al segon *round*, molt més agressiu que el primer, el Trump més exaltat va amenaçar la seva rival d'emprisonar-la si era escollit president. Hillary, per la seva banda, el va acusar d'atacar dones, llatins, afroamericans i musulmans. L'anècdota de la nit va ser la intervenció d'un ciutadà del públic que els va demanar que respectaven del seu rival, una pregunta de concòrdia davant l'allau de acusacions que s'havien llançat els candidats. En un míting posterior a Nou Hampshire, Trump va insinuar que Clinton havia pres drogues abans del segon debat. En l'últim assalt, la tònica de descrèdit va continuar: Clinton va acusar Trump de ser un "titella de Putin" i el republicà la va atacar dient-li que era "una dona desagradable", a més de negar-se a dir si acceptaria els resultats de les eleccions, després de dies assegurant que els comicis estaven manipulats. —